

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

קידוש על יין, מבושל, מפוסטר, ודין הביסולפיט

ב"ה כסלו תשע"ד

כבוד הגאון הגדול המפורסם רבי אריה זילברשטיין שליט"א [זצ"ל] רב חס"א בבני ברק.

אשר של מל"כ ממני לברר מה דין היין שיש בו ביסולפיט, אם לדעת הרמב"ם הוא ראוי לקידוש. ושאלתו היא לאיש מודקדק בהליכותיו שמבקש להחמיר על עצמו את שיטת הגאונים והרמב"ם, שצריכים לקדש בין הכשר ממש למזבח, וכמו שפסק הרמ"א (או"ח סימן רעב סעיף ה) שראוי להחמיר כשיטה זו, אלא אם כן היין שיש בו את התוספת איכותי יותר שאז יותר יש להדר באיכות היין. תשובה:

קידוש על יין קונדיטון

בגמרא (ב"ב פז. נפסק: 'אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח', ומבואר בגמרא, שרק יין שגם בדיעבד פסול למזבח פסול לקידוש, וכגון יין מגולה או שריחו רע, אך יין שרק לכתחילה אין מנסכים במזבח כשר לקידוש.

על פי זה פסק הרמב"ם בהלכות שבת (פכ"ט הי"ד): 'אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו, כך אנו מורין בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו, ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח, אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן'. וכתב הראב"ד (השגות שם) על דעות המתירין יין שיש בו דבש: 'ואמת הוא זה. וכן מפורש בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) שמקדשין ביין קונדיטון' (והרי ביין קונדיטון יש דבש ופלפיון). במגיד משנה (שם) ביאר דעת הגאונים האחרים שהתירו יין שנתערב בו דבש אפי' שאינו כשר לנסך על גבי המזבח, לפי שהם סבורים שלא מיעטו לקידוש אלא יין הפסול מחמת עצמו אבל יין שנתערב בו דבש, הדבש הוא שאסור מפני שפסלו הכתוב מעל גבי המזבח, אך אין כאן פגם ביין לפסול אותו גם לגבי קידוש. וכתב שהעיקר כשיטתם, ושלזה הסכימו האחרונים.

קידוש על יין מבושל

מבואר דעת הרמב"ם והראב"ד דלכולי עלמא יין מבושל שאינו ראוי לנסך על המשך בעמ"ג

או שעליו לחזור לתחילת המגילה?
ת. נשתתק הקורא באמצע המגילה, יתחיל הקורא השני העומד תחתיו מהמקום שפסק הראשון, ואין צריך להתחיל מראש מפני שהוא טרחא דציבורא.⁵

חיוב אשה במשלוח מנות

האם אשה חייבת לשלוח מנות ומתנות לאביונים בעצמה, ואם צריך להקנות לה כדי שתקיים את המצוות משלה?

ת. אשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים כאיש, לפי שכולם היו באותו הנס, וצריכה לשמוח ולשמח לב אביונים דכתיב 'וקימו וקיבלו היהודים' וגו' וגם נשים בכלל.⁶ ונהגו להחמיר המשך בעמ"ג

יצטרך א"כ לחזור ולברך בעצמו תחילת הברכה וחתימתה, אף על פי כן מותר, כיון שבוה מוציא רבים ידי חובתו, ודוגמת הדין המבואר בסימן קכו ס"ב ששם מירי בכל גווני. הרי דאע"פ שהמבשר לא יצא דהוי חצי ברכה, בכל זאת השומעים יצאו ידי חובתן. אמנם ראה בחזו"א (או"ח סי' פסק"ז) דבחצי ברכה ליכא דין שומע כעונה, ובקהלות יעקב (ברכות סי' י"א) תמה מהדין בשו"ע (סי' תרצ"ד) ובמשנה ברורה (סי' ט"ז) שאם לא שמע כמה תיבת במגילה יקרא להעצמו בחומש, משמע דאפילו חצי פסוק יוצא בשמיעה, וחציו השני בקריאה נמי שפיר דמי. ועל כן כתב, שהגדר הוא דתקנת חכמים שאין אדם מוציא את חבירו אלא אם כן המוציא אומר דבר שלם, אבל אינו יכול לומר חצי ברכה בשביל להוציא את האחרים בחצי הברכה הזאת, אבל כשהקורא קורא דבר שלם, והמבשר מברך ברכה שלימה אז ישנו תורת להוציא לאחרים.

6 משנה ברורה (סי' תרצ"ה סכ"ה) על דברי הרמ"א (שם פ"ו) שכתב: ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש. ובעשרי תשובה (סי' פ"ה) הביא שהפרי חדש חולק כיון שבפסוק כתוב 'איש', אולם בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' מה) דחה דבריו ע"י"ש. ובערוך השולחן (סי' תרצ"ב) כתב דבר מחודש: ויראה לי דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשתי מתנות דכגוף אחד הם. אך מדברי הפוסקים לא מצינו דבריו, אלא שיש לה חיוב

כוונת שומע ומשמיע?² אמנם אף אם שכח ולא בירך כלל שהיינו, לא יברך ברכה בפני עצמה על שאר מצוות היום, לפי שלא תקנו עליהם ברכה.³ ויש לדעת מה שכתב רבינו 'הבני יששכר' שיש לכוון בברכת שהיינו כפורים גם על מצות ביעור חמץ שחיובה מתחיל ביום הפורים.⁴

החליפו בעל קורא באמצע קריאת המגילה

בעל קורא הצטרד באמצע קריאת המגילה ולא יכול היה להמשיך בקריאה, ובמקומו נעמד לקרא בעל קורא אחר, מהיכן צריך השני להתחיל לקרא, האם מהמקום בו נעצר הקודם,

הפורים: ובוה בין טעם בדיקת חמץ אור לארבעה עשר (פסחים ב), ולמה התנא נקט אור, כי יוצאים אז מחשך לאור, ותבין גם כן מה שנתקשו הפוסקים (טור או"ח סי' תלב), למה לא מברכין שהיינו על בדיקת חמץ, ולדרכינו מובן, כי מברכין שהיינו בהתחלת זמן ביעור כתרין דמסאבותא היינו ביום הפורים, והבן.
5 בדין זה נחלקו הפוסקים, ובמשנה ברורה (סי' תרצ"ב סק"ג) הכריע כדעת רבי יעקב עמדין (סידור בית יעקב שער הגנים פרק מגילה ע"ה ז טו), אליה רבה (שם סק"ג), שבות יעקב (ח"א סי' מב) ודגול מרבבה. אמנם דעת המגן אברהם (שם סק"ג) שאם קורא המגילה השתתק באמצע הקריאה ואינו יכול לקרוא עוד, הקורא המחליף אותו צריך לחזור לתחילת המגילה. ומדמה לדין קריאת התורה והפטרה (סי' קמ"א, סי' רפ"ה), שאם באמצע הקריאה של אחד העולים הקורא אינו יכול להמשיך, יש לחזור לתחילת קריאה זו. ומכל מקום אינו צריך לברך שוב בתחילה, וכדין תקיעת שופר, שאם התוקע אינו יכול להשלים את התקיעות אין צורך לברך מחדש (סי' תקפ"ה ס"ה). והאחרונים השיגו על המגן אברהם, שאין הנידון בקריאת המגילה דומה לראיה מדין קריאת התורה, כי שם הטעם מצד הברכה שנמצא הראשונים נתברכו לפנייהם ולא לאחריהם, ואחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפנייהם, (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, הביאו הטור סי' קמ).

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

שכח לכוון בברכת שהיינו על שאר מצוות היום

לאחר קריאת המגילה נזכרתי שלא כיוונתי בברכת 'שהיינו' גם על שאר מצוות היום - משתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, האם אפשר לברך עליהם שהיינו בנפרד?

ת. יש לכוון בברכת שהיינו ביום גם על מצות 'משלוח מנות' 'מתנות לאביונים' ו'סעודת פורים'. ונוהגים להכריז כן בבית הכנסת, מפני שצריך

- 1 משנה ברורה (סי' תרצ"ב סק"ג) בשם מג"א (שם סק"ג) שהביא כן מהש"ל"ה (מסכת מגילה ד"ה כשמברכין). ולא כתבו לכוון גם על מצוות מתנות לאביונים, ובטעם כתב בתשובות והנהגות (ח"א סי' תב), אולי מפני שחששו שמא יבוא עני לפני קריאת המגילה ולא ירצה לתת לו מתנות לאביונים משום שעדיין לא בירך ברכת שהיינו וכו"ה שו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' פא). אמנם בפרי מגדים (א"א שם סק"ג) כתב: יכוון להוציא משלוח מנות ומתנות לאביונים בברכת שהיינו, וכ"כ עוד פוסקים, בחיי אדם (ככל קנה סכ"ה) בקיצור שו"ע (סי' קמא סי"ב), וכ"כ במנהגי החת"ס (פ"ה ס"ט) שכן נהג להכריז.
- 2 משנה ברורה (שם).
- 3 במגן אברהם (סי' תרצ"ב סק"ג) כתב, דמי שאין לו מגילה לא יברך שהיינו על משלוח מנות וסעודה, ודוה דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת וי"ט דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם. וראה בביתאור הלכה (ד"ה ושהיינו) מה שתמה במור וקציעה. והעלה בביאור הלכה שאם לא היה לו מגילה בלילה, גם המגן אברהם מודה שיברך זמן ככל מועדי ה' שמברכין עליהן זמן ע"י"ש. וראה עוד בשו"ת אגרות משה (ח"א סי' קפ), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ז) בסתירת דברי המאירי והסיק שלא לברך. והיינו רק על קיצומו של יום, אבל ודאי לכולי עלמא לא תקנו על המצוות ברכה בפני עצמה.
- 4 כתב בבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ד - ימי

שהאשה תקיים מצוות משלוח מנות בעצמה,⁷ אך אין צריך להקנות לה את המתנות, לפי שאין דין 'לכם' במצוות משלוח מנות. ויש שכתבו שלתחילה יקנו לאשה את המעות והמתנות.⁸

האם יש הידור לתת לאביון עצמו

מדי שנה יש לי סכום נכבד שאני מקצב למתנות לאביונים, ויש לי אפשרות לתת אותו לידי גבאי קופת השכונה לאחר התפילה בבוקר, או לתת במהלך היום לעניים שבאים לביתי, האם יש הידור לתת לעני בעצמו שיודע ממי קיבל?

ת. יש שכתב שיש חובה לתת לאביון בעצמו, אולם הסכמת הפוסקים שיכול לתתה לאת לגבאי הצדקה.⁹

מתנות לאביונים בהעברה בנקאית

יש לי חבר שמתקשה מאוד בפרנסה. ביום

הפורים רציתי לתת לו מתנות לאביונים, אך הוא גר בעיר אחרת. האם אוכל לעשות לו העברה בנקאית ולצאת בכך ידי חובת מצות מתנות לאביונים?

ת. אם הכסף משתקף בחשבון המוטב מיד יוצא בזה לכתחילה, מאחר והאביון יכול לקנות עם הכסף בו ביום. אולם אם האביון יראה את הכסף בחשבון רק למחרת, ראוי לכתחילה לתת לעני שיקבל ביום הפורים עצמו.¹⁰

ייחד מעות עבור אביונים מסוימים ורוצה לתתם לאחרים

הכנסתי סכום כסף מכובד למעטפה עבור מצות מתנות לאביונים. תכננתי לתת אותה לעני מסוים שאני מכיר אותו, ובשנים עברו ראיתי שמשם 'אורו עיני' לאחר נתינה זו. בשנים הקודמות הוא הגיע אלי מיד אחרי הנץ החמה, וכעת כבר חלפה שעת חצות והוא עדיין לא בא, והבנתי שכנראה גם לא יבוא. האם מותר לי לתת את הסכום לעני אחר או לאחת מקופות הצדקה, או שעצם המחשבה לתת לו את הסכום כבר הקנתה לו אותו?

ת. העני הראשון לא זכה במעות, ורשאי לתת את

הצדקה לעני אחר, אך חייב כלל אותם למתנות לאביונים ולא צדקה אחרת.¹¹

זמן מתנות לאביונים

ביום הפורים מסתובבים גבאי הצדקה בשעת התפילה, לזכות את ישראל במצוות היום. האם כשנותנים צדקה בתפילה קודם קריאת המגילה יש לכוון למצוות מתנות לאביונים, או למצוות צדקה של כל השנה?

ת. נחלקו הפוסקים בגדר מצות מתנות לאביונים, אם התקנה הייתה להוסיף חיוב בהלכות צדקה, שיהיו מרבים יותר בצדקה ביום זה כדי שיהיו צרכי הפורים מצויים לעניים, או שהוא חיוב חדש שאינו ענף ממצות צדקה, אלא תיקנו לשמח את העניים בפורים, והנה לטעם שהוא תוספת במצות צדקה, יש לקיים את המצוה כבר בתחילת היום, אך לטעם שהוא חיוב חדש, מצוה זו קשורה יחד עם המצוות האחרות של משתה ומשלוח מנות.¹² אף לפי הסוברים שעיקר זמן מצוה זו הוא אחר קריאת המגילה,¹³ מכל מקום קודם ששמע מגילה לא ימנע את עצמו מלקיים מצות מתנות לאביונים, אלא אחר המגילה יוסיף ויתן שוב.¹⁴

השחינו של קריאת המגילה ביום הפורים יכונן גם על מצות מתנות לאביונים ומשלוח מנות, וכן כחבו החיי אדם (ח"ב כלל קנה סכ"ז) והקיצור ש"ע (סי' קמ"א ס"ב). ומבואר מדבריהם שקריאת המגילה קודמת למצוות מתנות לאביונים. אולם המשנה ברורה (סי' תרצ"ב סק"א) הביא שבברכת שהחינו יכוון על מצות משלוח מנות וסודות פורים ולא הזכיר שיקוון על מצות לאביונים, ולכאורה משמע מה שסובר שזמן המתנות הוא גם קודם המגילה. אמנם בתשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ח) ביאר שמה שלא הזכיר את מצות מתנות לאביונים הוא לפי שחשש שמא יבא עני קודם המגילה, וימנע מליתן לו מה שלא ברכו שהחינו. והנה אם גדר מצות מתנות לאביונים הוא בגדר מצות צדקה, ורק שתיקנו להרבות יותר בצדקה ביום זה, יובן כי מה שלא הזכיר המשנה ברורה לכוון שהחינו על מצות מתנות לאביונים, הוא לפי שאין זו מצוה הבאה מזמן לזמן. ואמנם בפע"ח (שער ה"ח חנוכה סי' פ"א) כתב להקדים תניית מתנות לאביונים לקריאת המגילה, וז"ל: 'מתנות לאביונים הם ח"ו"ב שלה, שניגשה לה מנה"י של אבא, וכל זה הוא להגדילה לעשותה פרצוף אב"א' גם כן וכו'. ואחר כך אנו קוראין מגילה וכו'. וכן כתב בספר חוק חיים לרבי יודאל קואניקא (עמ' 59) שצריך להיות מתנות לאביונים וגם משלוח מנות לפני קריאת המגילה. וכן מובא בסידור קול יעקב לרבי יעקב קאפיל ז"ל (כוונת פורים סק"ח) וז"ל: והם ג' בחינות, הראשון הוא להמשיך את הנוק' הארת יסוד אבא והוא על ידי נתינת הצדקה קודם קריאת המגילה, בסוד הכתוב (שעי' ל"ב ט') 'והיה מעשה הצדקה שלום', ע"כ. והוא בסידור האר"ז (כוונת פורים). שכתב שיתן המתנות לאביונים קודם התפילה. וכן כתב בפשיטות בסידור היעב"ץ (דף שפ"א אות ג') שיקודם התפילה יקיים מתנות לאביונים. וכן כתב בספר יסוד ושוש העבודה (שעי' כ"ב פ"ד) שיהדר בקיום המצוה של 'מתנות לאביונים' עוד קודם התפילה כדי שיוכל האביון להזכין את צרכי הסעודה. אך בכך חייבים להתייחס בזה דייק משלון שער הכוונות (דרושי ג' הפורים דרוש א') שמתנות לאביונים צריכים להיות דוקא אחר קריאת המגילה. ובשמן שישן (דרושי פורים אות כ"ז) כתב שאין חילוק בין נתון קודם המגילה לאחריה, ונראה שכן הוא גם לדעת הרש"ש בסידור (כוונת נתינת מ) והתורה חכם (ס"ח). אולם אף לדבריהם צריכים המתנות להיות דוקא לאחר תפילת שחרית ולא לפני, שכן מצות מתנות לאביונים באה כדי לקיים ולהעמיד את האורות המתגלים בתפילת שחרית. 14 כן כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' פ"א).

לקיים מצות מתנות לאביונים, ובכלל מחשבה זו שאם לא יבוא אותו העני אליו בפורים, שיקיים המצוה בעני אחר, שהרי היה ברור לו שבכל אופן יקיים את המצוה. ולכן אינו דומה למה שכתב המשנה ברורה שמעות שהקדיש לצורך פורים אינו יכול לשנות לצדקה אחרת. 12 הפרי חדש (סי' תרצ"ב סק"א) כתב כי עני המתפרנס מן הצדקה פטור ממתנות לאביונים, כשם שהוא פטור ממצות צדקה. ומשמע שגדר מצות מתנות לאביונים נגזר מגדרי הצדקה ושתיקנו רק שתיקנו להרבות בצדקה, וכשם שעני פטור מליתן צדקה כן פטור ממתנות לאביונים. ויש שדייקו שכן דעת השבלי הלקט (סי' א"ב) שכתב 'למעות פורים אין קצבה, כל מה שירצה האיש ליתן, מפני שהוא צדקה' וכו'. אולם מדברי הריטב"א (מגילה ז') נראה שייסוד הנתינה אינו מדין מצות צדקה אלא משום שמחת היום. והרבה מהפוסקים (ב"ח שם אות א, ט"ז שם סק"א, משנה ברורה שם סק"א) חלקו על הפרי חדש ופסקו שאף עני חייב במתנות לאביונים. וראה בב"ח שם שכתב להדיא שאין דין מתנות לאביונים בפורים כדן שאר צדקה, אלא שהוא חלק ממצות והכשר יום הפורים וכדן ד' כוסות בפסח, ולכן גם עני המתפרנס מן הצדקה מחויב בה. והנה ברמב"ם (מגילה חנוכה פ"ב ה"ק) כתב שנתון לכל עני מתנה ממעות או מיני כותש או מיני אכלין. ובאר שמה (שם) דייק מדבריו שנתון כמות או מיני אכלין יוצא ידי חובה אבל בגדים וכלים אינו יוצא אפילו בדיעבד. אולם במשנה ברורה (סי' תרצ"ב סק"א) הביא ליתן לאביון דבר האריך ליהנות ממנו בפורים וכגון מאכל או מעות שיכול להוציאם בפורים, ומשמע שבדיעבד יוצא גם בשאר דברים, וכן כתב הפרי מגדים שם להדיא שיוצא גם בגדים, ורבה בשלמי תודה (פורים סי' כ"ה אות ד) שכתב שהדבר תלוי בגדר דין מתנות לאביונים כנ"ל, לדעת הפרי מגדים שחייב מתנות לאביונים הוא מגדרי צדקה, יוצא ידי חובה בכל תנינה אפילו של בגדים. אולם לדעת הרמב"ם (שם) חייבה מתנות לאביונים אלא משום שמחה, הרי הקונה לקיים דוקא על ידי נתינת מעות או מאכלים שראוי לאוכלם ולשמח בהם בפורים. וכן מבואר בדברי הרמב"ם שכתב (מגילה חנוכה פ"ב ה"ז): 'מוטב לאדם להביט במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ולשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ולאומות וכו'. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לרבינו, שנאמר (שעי' לו טו) 'להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'. והרי שדין מתנות לאביונים הוא כדי לשמח את העניים בפורים. אמנם יש לזכור בזה, ודיכון גם לשיטת הרמב"ם הדטעם משום שמחה, הרי העני שמח גם בגדים, וכבר באנו לעניין העברה בנקאית, אפילו אם לא יראה את המעות באותו יום, עדיין יש לו שמחה בזה. 13 בפרי מגדים (סי' תרצ"ב א"א סק"א) כתב שבברכת

מה שחייבו לתת מתנות לאביונים הוא כדי לשמח את העניים ששמתח היום [וכן נראה מדברי הרמב"ם (מגילה חנוכה פ"ב ה"ח) והריטב"א (מגילה ז')], מסתבר שיוצא גם בהעברה בנקאית אם מודיע לעני שהעביר לו כסף. והנה דעת מהר"י אסאד (היהודי יעלה שם) שעיקר גדר המצוה שיקבל העני את המעות בפורים וכו', ועל פי זה פסק שם שאם שולח מתנות לאביונים בפורים כדורא אינו יוצא ידי חובה, כיון שהמעות ישנם ליד העני אחר פורים, ואולם הביא שם שאם ביום הפורים מוכה את המעות לעני על ידי אחר, יוצא ידי חובה אף שהמעות יבואו לידו רק אחר פורים, כיון שהזוכה הוא כשליח לקבלת של העני וכאילו כבר הגיעו המעות לידו. וראה בשו"ת שרגא המאיר (ח"ג סי' ק"ב) שכתב שאף לדבריו אינו יוצא ידי חובה כשמוכה על ידי אחר אלא אם העני יודע מהו בפורים, שאז יש לו שמחה שיקבל שלח בעבורו המעות, אבל אם אינו יודע מהו כלל אינו יוצא ידי חובתו, וכן מובא אצל הלכה בשם הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג סי' מו אות ד), וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' ר"לא) שביאר שאף שצריך שיבוא המעות לידו בפורים כדי שיוכל להשתמש בהם, מכל מקום אם מוכה המעות על ידי אחר שאינו יכול כבר לחזור בו ומודיע לו לעני, שפיר יוצא ידי חובה כיון שיכול העני להוציא על חשבון זה מעות אחרים. ולפי זה לכאורה יש מקום לומר שגם כשעושה לעני העברה בנקאית ומודיע לו זאת, יוצא ידי חובה אף שהכסף עדיין אינו נראה בחשבון המוטב, שכיון שהודיעו שהעביר לו כסף הרי יכול העני להוציא מעות אחרים על החשבון. 11 הרמ"א (יד"ד סי' רנ"ח סי' ה') הביא פלוגתת הראשונים האם שחשבו לתת צדקה כבר נתחייב ליתן לו אלא, והכריע שיש שהעיקר כהדעות שמתחייב אפילו במחשבה. וכן השו"ע בחושן משפט (סי' ר"ב סי' א') הביא הפלוגתא הג"ל, וברמ"א שם כתב גם שן שהעיקר כהדעות שמתחייב במחשבה. ובמשנה ברורה (סי' תרצ"ב סק"ז) הביא שמעות שחשב עליהם לחלקם בפורים אינו יכול לשנות לצדקה אחרת, ובשער הציון (שם סק"ט) ציין לפלוגתת הראשונים הג"ל ולפסק הרמ"א שיש להחמיר בזה, וראה בקצות החושן (סי' ר"ב סי' א') שכתב שאף להשיטות שמחויב ליתן אין זה משום אמירה לגבוה כמסירה להדיא שאלת שום נדב, ולכן אם רוצה לשנות לעני אחר הרשות בידו, וכן בדרך אמונה (מתנות עניים פ"ח ציון ההלכה סי' פ"ח) הביא בשם החזון איש שחייב ליתן צדקה לעני מסוים והלך לעני, שאם צריך ליתן הכסף לצדקה אבל יכול ליתנו גם לעני אחר. וראה בדרך שיחה (ראה הקמ"ח) שביאר שאף שצריך החיוב לתת צדקה חל במחשבה, החיוב לתת לעני מסוים אינו חל במחשבה. ואם כן הוא הדין במקרה שלפנינו שאף שהפריש המעות והייתה במחשבתו על עני מסוים, מכל מקום יכול לקיים בהן מצות מתנות לאביונים בעני אחר. ועוד שיש לומר שעיקר מחשבתו הייתה

בפני עצמו, וכ"כ בהליכות אבן ישראל (ח"ב פ"ח הערה 10). 7 במשנה ברורה (שם) כתב בשם המגן אברהם (סק"ד) שלא ראה נזהרים בזה, ואפשר דווקא באלמנה, אבל אשה שיש לה בעל בעלה משלח בשבילה לכמה אושנים, וסיים, ומלך מקום יש להחמיר. ורצונו לומר, שאף שאכן בעלה יכול לשלוח בשבילה, יש להחמיר שהאשה בעצמה תשלח משלוח מנות לחברותיה. וכ"כ בכך החיים (שם סק"ג), ובשו"ת קנין תורה (ח"ה סי' פ"ב). ובמשלוח מנות נראה שכיון שהטעם להרבות שמחה והיות שצריך שהמקבלת תדע שהאשה רוצה שתנתן לה. 8 בספר הליכות שלמה (פ"ט אות ז') הביא בשם הרש"ז אויערבאך שאין צריך לזכות בשביל אשתו או בניו ובנותיו הסמוכים על שולחן, שאין דין שצריך שיהיו המתנות של הנותן שלא כתוב 'לכם'. אף בספר אשרי האיש (פמ"ז אות א) הביא בשם הגר"ש אלישיב שכתב בג"ח קניבסק שגינהו המעות המנות, או שאחרים או גבאי הצדקה המקבלי המשלוח מנות. ובספר אגרת הפורים (פ"ד הרי"ה כ"ב) כתב בשם הגר"ח קניבסק שיכול הבעל לתת מתנה לאשתו 'על מנת שאין לי רשות בזה'. 9 אחרות ממעות הצדקה היא כשאין המקבל יודע ממי קיבל כדי שלא לביישו, כמ"ש בשו"ע (יד"ד סי' רמ"ט סי' א'). אמנם הגאון ר' יוסף ענגל (לניני חיים שבת ז') כתב על פי דברי מהר"ל דק"ן דכתב בקרא לשון 'מתנה' משמע דזה דוקא ביודע המקבל ממי קיבל, ושאני זה מצדקה. והינדון בזה תלוי לכאורה בטעם מתנות לאביונים, אם הוא תוספת על דין 'צדקה' בכל השנה, או שמוידע לשמחת יו"ט של האביון. 10 בשו"ע (א"ח סי' תרצ"ד סי' ד') כתב שאם נמצא בפורים פקודים שאין שם יוסף ענגל (לניני המעות אצלו עד שימצא עניים ויתנם להם. אמנם זהו רק בדיעבד, אך לכתחילה ודאי צריך שיבוא המעות ליד העני ביום הפורים. וראה בברכי יוסף (סי' פ"ב) שביאר שבפסוק כתוב מתנות לאביונים סמוך למשלוח מנות, ולכן עיקר המצוה היא להפריש המעות ביום הפורים ולישלחם לעניים, ואינו מחויב להפריש קודם פורים כדי שיבא לעני בפורים, אלא מפריש בפורים אף שיבא לעני אחר יום פורים. ולדבריו פשוט שיש עושה העברה בנקאית שהכסף יראה למחרת בחשבון המוטב שיוצא. אולם הגאון ה"טב (סי' תרצ"ב סק"ז) הביא מספר די אהרן שאם שלח מתנות לאביונים קודם פורים, יוצא ידי חובה אם באו בפורים ליד העני, ונראה שסובר שעיקר גדר המצוה שיקבל העני את המעות בפורים, אף שהנותן שלחם קודם לכן. וכן כתבו האש"ל אברהם (בוטשאטש, סי' תרצ"ב סי' ז') ומהר"י אסאד (היהודי יעלה סי' ז'), ונראה שיש ספק זו תלוי בגדר החיוב של מתנות לאביונים, שאם הוא משום שיהיה לעניים אחר יום הפורים, או שהיא באופן זה שהכסף אינו נראה בחשבון הבנק ביום הפורים ואינו יכול לקנות עם הכסף את צרכי הסעודה, אינו יוצא ידי חובה. אבל אם

גבי המזבח (כמבואר בגמרא מנחות פו): אינו ראוי לקידוש. [עוד אנו מוצאים במחבר (שם ס"ג) שכתב שמקדשים גם על יין מתוק. ומבאר המשנה ברורה (שם ס"ק ה) שהכוונה בין שנתבשל הענבים בחמה יותר מדאי ועי"ז היין מתוק מאד, ובין שהיין מתוק מאד מחמת הענבים עצמן, שהיין הזה הוא גרוע ופסול לנסכים, ואפי' הכי כשר לקידוש. ועיין בביאור הלכה (שם ד"ה ועל יין מתוק) שהקשה דאפילו להמכשירין במבושל, הלא טעמם מבואר בהרא"ש והר"ן משום דס"ל דע"י הבישול אישתי למעליותא, משא"כ במתוק מחמת עצמו הלא הטעם שפסול למזבח מבואר בגמרא משום דחוליא דפירי מאיס (מתיקות שמחמת הפרי בעצמו מאוס), וא"כ בקידוש יש לפסול. וכתב דקצת יש לומר דלא מפסלינן לענין קידוש אלא דבר שנעשה שינוי אח"כ לגריעותא כמו יין שריחו רע ע"י הכלי או יין שנתגלה, משא"כ בזה שבריאתו הוא כך מעיקרו, לא מפסלינן לענין קידוש, אף על גב דמאיס. אך הקשה על זה מ"מ כושי דכשר לקידוש משום דגבי נסכים כשר בדיעבד, ותיפוק ליה דבריאתו היא כך ולא נשתנה כלל. אלא ודאי דכל היכי דלא נשתנה למעליותא פסול לקידוש היכי דפסול לנסכים. והניח דין זה בקושיא].

ומצאנו דעת גאונים רבים שיין מבושל אינו יין כלל, ומברכים עליו שהכל. כך כתב רבינו האי גאון בתשובה, בשם הגאונים הראשונים: יין שנתבשל, כיון שעבר האור תחתיו והרתיה, אין בו משום גילוי, לא משום יין נסך, ואין אומרים עליו שירה, ואין מברכים עליו אלא שהכל. והביא דבריו להלכה רבינו יצחק בן גיאת בספר מאה שערים (עמוד ג). וכן הביאו בעל העיטור (ח"ב דף קלב ע"ד).

וכ"כ בשו"ת מעשה הגאונים (עמוד עז): 'ולענין יין מבושל, שלא רבינו יקותיאל אל רבינו יצחק הגדול, כך למדנו מרבתינו בדין יין מבושל, שהיין לא צריך בישול כמו בשר או דגים שיש לחלק ביניהם בין נתבשל כל צרכו או לאו, אלא היין בכל שהוא יש לשנותו מכמות שהיה, וכיון שנתן האור תחתיו ונתחמם עד כדי שיעקר להרתיה רתיחות, אין בו משום יין נסך ולא משום גילוי ואין אמרים עליו שירות ותשבחות, אין מברכים עליו אלא שהכל, ואין הדבר תלוי בלשונם בין חי ובין מזוג, אלא כיון שהגיע לשיעור זה יצא מכלל יין כל עיקר ונקרא יין מבושל, וכן הלכה, וכן המנהג'.

וכן כתב רבינו נסים גאון במגילת סתרים בשם רב האי גאון, שאין לקדש על יין מבושל, ואין מברכים עליו אלא שהכל. והובאו דבריו בספר המנהיג (הלכות פסח אות גג). וכן כתב רב פלוני גאון בתשובה, והובאו דבריו בספר המכריע (סימן כד), ובשבולי הללקט (סימן קמה).

וכן כתב בשו"ת הרי"ף (סימן רצה), שהיין המבושל מברכים עליו שהכל, ואינו ראוי לקידוש היום, מפני שאין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח, ויין מבושל אינו ראוי לינסך על גבי המזבח. ע"כ. וכן הוא בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן ד). וכן דעת רש"י בספר הפרדס (דף יז): 'וכן כתבו הרא"ש והנימוקי יוסף (בבא בתרא צז). בשם רב צמח גאון, אמנם, לעומתם, הפוסקים הסכימו שמקדשים על יין מבושל. כמבואר בתוס' (ב"ב צז, ד"ה אלימא, פסחים קט; ד"ה ארבעה כוסות) שכתבו שכן מבואר בירושלמי (פסחים פרק י סוף הלכה א), ודלא כרש"י והר"ש כתבו שהיין משתנה לרעה ומברכים עליו רק ברכת 'שהכל'. וכן כתב הרא"ש (ב"ב פרק ו סימן י) בשם ר"ת, וכן כתבו הגהות מיימונית (שבת פרק כט הלכה יד) והאגור (סימן שפא) בשם ר"ת ור"י.

וכן הסכימו הרמב"ן רבינו יונה הרשב"א והריטב"א (ב"ב צז): שמקדשים על יין מבושל. וכן כתב בספר המנהיג (הלכות פסח אות גג), וכן פסק מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (פראג סימן תע), וכן כתב הר"ן (רי"ף פסחים כב: ד"ה אין), וכן פסקו בשו"ת התשב"ץ (חלק א סימן פה), ובשו"ת הריב"ש (סימן י), וראה באור זרוע (ח"א סימן קסב) שהאריך בנידון והתיר. וכן דעת עוד פוסקים ראשונים.

ובריב"ש (סימן י) ובתשב"ץ (ח"א סימן פה) כתבו טעם הכשר יין מבושל הגם שהוא פסול לנסך על גבי המזבח, וז"ל התשב"ץ: 'האי דמיפסל לנסכים לאו משום גריעותא הוא אלא משום דאמרינן בגמרא בכורות (יז) מה כבש שלא נשתנה אף נסכים שלא נשתנו, אבל כיון שלא נשתנו לגריעותא כשרים הם לקדוש היום, ובודאי שהבישול לא שינהו לגריעותא, אדרבה הוא משיבחו ודבר זה נראה לעינים הוא', וכעין זה כתב הריב"ש (שם). ובמגיד משנה (שם) כתב שהאחרונים הסכימו להכשיר יין מבושל כי היין רק משתבה, וכתב שהכשירו אפי' יין מעושן. אך ראה בראבי"ה (פסחים, סימן תכג) שכתב שגריעותא הוא ואפי' הכי מועיל לקידוש כי עדיין שם יין עליו.

ועוד כתב התשב"ץ (שם): 'ואפשר שהגאונים ז"ל שאמרו שאין מברכים בפה"ג על יין מבושל, וכ"ש שאין מקדשין עליו, לא אמרו כן על היין שנתבשל ממנו ונשאר שם יין עליו, אלא על היין שנתבשל הרבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר עליו שם יין, ובודאי שהדין עמהם בזה שאין מקדשין עליו ואין מברכים עליו בפה"ג שהרי יצא מתורת יין ואין שם יין עליו'. אמנם מדברי הגאונים גופא מבואר שאפי' לא הרתיה רק רתיחה אחת מיד יש לו דין מבושל שנשתנה טעמו, וכמבואר בלשון רב האי גאון המובא לעיל, ובשו"ת מעשה הגאונים (עמוד עז), וכ"כ הרמב"ן (ע"ז ל). המאירי (ע"ז כט): רבינו מנוח (חמץ ומצה פרק ז הלכה י) בשם הגאונים.

אמנם הרמב"ם סבר שגם יין שיש בו דבש או שאור פסול משום שאינו ראוי למזבח, כנאמר 'כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', והרי פסול זה אינו משום חיסרון ופגם שביין אלא מצד פסול למזבח, ואם כן לשיטתו גם אם היין משתנה לטובה והפסול שלו למזבח אינו משום ריעותא רק משום שאינו כברייתו, עכ"פ כיון שפסול למזבח פסול לקידוש, ודווקא בדיעת הגאונים שפסלו יין מבושל מצד הריעותא שיש בו ולכן כתבו שגם אין מברכים עליו ברכת הגפן אלא רק ברכת שהכל, ניתן לומר מה שכתב התשב"ץ שביין מבושל שישתנה לטיביותא יהיה ברכתו הגפן וגם יקדשו עליו בשבת ויו"ט. והראב"ד שהגאונים שהכשירו יין שיש בו שאור ודבש כיון שלא השתנה לריעותא,

המשך בעמ' ד

נדרם באמצע הסעודה אם צריך לברך המוציא

אחד שקיים בעצמו חייב אינש לבסומי בפורי', ובאמצע סעודת הפורים נשכב לנוח על הספה ונדרם למשך שעתיים, האם צריך לברך שוב 'המוציא' כשמתעורר?

ת. צריך ליטול ידיים בלי ברכה לפני שממשיך בסעודה, אמנם לא יברך שוב המוציא, ולכתחילה אם יכול לשמוע ברכת המוציא מאחר, יעשה כן¹⁵.

רב שנשאל בהלכות ברכות והלכות פסח בשלושים יום שלפני פסח

שעת מוצאי פורים מאוחרת. כשוך חמת היין ואחרי תפילת ערבית ברוממות נפלאה, ר' זלמן מבחין שנותרו לו עוד חמש דקות כדי להעלות על הכתב תשובה הלכתית ולהכניסה לתיבת התשובות שעל הקיר החיצוני בבית ההוראה. מנהג נאה מצא לו, ומזה כשנתיים הוא מקבל שאלות בתיבה נעולה מחוץ לבית ההוראה, ועונה עליהן בשעת הפנאי. את התשובות שואב בנושאים גרישים או אישיים הוא מניח בתיבת התשובות, והפונים באים ולוקחים את הדפים המיועדים להם. כעת נחו על שלחננו שתי שאלות שהוציא מהתיבה כבר בליל תענית אסתר, ולא הספיק להשיב עליהן. ר' זלמן ידע שהיום יספיק לענות רק על שאלה אחת. הוא רפרף קלות על שתייהן. האחת עוסקת בהלכות בדיקת חמץ, והאחרת בהלכות ברכות. את מי מהן ידחה למחר? האם יש עדיפות לאחד השואלים?

ת. כיוון ששני השואלים שאלו על הלכות מעשיות אין עדיפות לשואל בהלכות פסח, אף שזה בתוך שלושים יום קודם החג¹⁶.

אחריות על בקבוק יין שהונח במלתחה ונעלם

לפני חג הפורים פנה אלי חברי וביקש שאמכור לו בקבוק יין משובח, ואמר לי להניח עבורו את הבקבוק במלתחה שבבית הכנסת, וסיכמנו שישלם לי במועד מאוחר יותר. לאחר כמה ימים הגיע לקחת את הבקבוק, אך הבקבוק לא נמצא במקום שבו הונח. האם עליו לשלם לי את מחיר הבקבוק, אף שלא קיבל אותו לידו בפועל, או שמא כיון שהבקבוק אבד קודם שהגיע לידו אינו חייב בתשלום?

ת. עדיין לא היה קנין, ולכן לא קנה את הבקבוק ואינו חייב לשלם¹⁷.

15 בשולחן ערוך (סי' קע"ח ס"ג) כתב: אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי, לא היו הפסק. ובמשנה ברורה (סק"מ): כתב, ואפילו אם שהה משך זמן לערך שעה כיון שנאנס בשינה לא מקרי הפסק ואין צריך לברך המוציא אבל נטילת ידיים בעת ובליל ברכה, ואם ישן על מטתו שינת קבע הוי הפסק דזהו סילוק והיסח הדעת לדברי הכל. ובגדר שנת קבע יש כמה שיטות, וראה בספר פסקי תשובות שהאריך בבירור השיטות, ולכן לכתחילה יזהר שלא יישן בתוך הסעודה בשינה חזקה למשך חצי שעה ויותר, אפילו על אצילי ידיו, אך לענין לברך שנית על המשך אכילתו - כל זמן שלא ישן על מטתו כדרך הנשים ולרצונו ובשינה חזקה, למשך חצי שעה ויותר, לא יברך שוב, לפי שספק ברכות להקל, ואם יוכל לשמוע בהרכה מאחר ולצאת ידי חובתו מה טוב, אמנם כאן שישן עם בגדיו ולא על מיטתו לדעת הרבה פוסקים אין זו כדרך הישינים ולא חשיב היסח הדעת.

16 בשו"ע (סי' ת"ח ס"א) כתב ששלושים יום קודם לפסח שואלין בהלכות הפסח. ובס"ז (סק"א) ושאר נו"כ הביאו שהראשונים (ריב"א, ר"ן, מילה ד) הקשו על מה שאמרו שם בגמרא (מילה ד) ששואלים ודורשים בהלכות הפסח בפסח, ממה שאמרו בפסחים (י). ששואלים בהלכות הפסח שלושים יום קודם הפסח. ותירצו הראשונים שהדין של שלושים יום הוא בתלמידי שואל את רבו שאלות מהלכות פסח, שבתוך שלושים יום הוא נקרא 'שואל קניין', והרב מחויב לענות לו קודם לאחרים, וכמו שנינו בתוספתא (פנחרי"ן פ"ו ה"ה) ששני תלמידים שאחד שאל קניין ואחד שלא קניין, נזקקים תחילה לזה ששאל קניין. ובלבוש (שם) כתב שדין זה נאמר לגבי התלמיד, שאפילו אם רואה שהרב עוסק במסכת אחרת יכול לשאלו בהלכות פסח בתוך שלושים יום סמוך לפסח. אולם נראה שבמעשה זה שהשואל השני שאל שאלה מעשית בהלכות ברכות ודאי שגם הוא מוגדר כשואל קניין, כי זו שאלה הנצרכת לשואל בזמן זה בדיוק כמו השאלות בהלכות פסח. ודברי הראשונים אמורים רק באופן שהשני בא לשאל שאלה שאינה כל כך למעשה, או שאלה למעשה בהלכות שאינן נוגעות לו עכשיו.

17 מאחר ולא היה שום מעשה קניין מצד הקונה ולכן אינו חייב. אמנם יש לדון לחיוב כדון מוציא הוצאות וכן מדין ערב, שאמר לו להניח באותו מקום ולא הגיע לקחת, וראה קניין זה בנתיבות המשפט (סי' שם סק"א) לענין שואל שאמר למשאיל שלחה לי, שכתב בשיטה מקובצת (ב"ב צח) בשם הר"ן טעם אחד שחיובו מוטעם ערב דהוי כאילו אמר לו תן מנה לפניו ואתחייב לך, דכל מי שמוציא ממון מרשותו על פי חברו נתיחייב לו חברו כדון ערב וכו'. אך כתב (שם סק"א) שזהו רק למאן דס"ל דרוק מנה לים חייב, ולדין דקניין (א"ע סי' ס"א בבב"ה, ב"ש סק"ח) באומר זרוק מנה לים לא שייך ערבות, ממילא יהיה פטור. גם מצד מזיק בגרמא נראה שאינו חייב בדיני שמים, שלא נתכון להזיק.

ופסלו יין מבושל בוודאי סברו שיין מבושל משתנה לרעיוותא ולא לטיבותא וכמו שכתבו הראשונים. ועכ"פ מהראיה שהביאו התוס' מהירושלמי שהכשירו יין מבושל לקידוש אפי' שיין מבושל פסול למזבח, מוכח שאין הלכה שייך של קידוש יהיה ראוי למזבח, ועוד מוכח שאינו יין גרוע, שהרי יין גרוע פסול לגבי המזבח.

ההלכה ביין מבושל לגבי ברכה וקידוש

הבית יוסף (או"ח סימן רעב) הביא את דברי הפוסקים, ובהלכות ברכות לגבי ברכת הגפן כתב (שם סימן רב) שדברי הראשונים שסמכו על הירושלמי שמקדשים על יין מבושל ומברכים עליו בורא פרי הגפן, דברים של טעם הם, וכן הלכה. וכן פסק בשלחן ערוך (סימן רב סעיף א) לגבי ברכת בורא פרי הגפן.

גם לגבי קידוש על היין פסק המחבר בשולחן ערוך (או"ח סימן רעב סעיף ח) להלכה שהן ביין קונדיטון והן ביין מבושל מותר לקדש. וזה לשונו: 'מקדשין על יין מבושל, ועל יין שיש בו דבש. וי"א שאין מקדשין עליהם'. הי"א הוא דעת הרמב"ם, אך להלכה סתם המחבר כדעה הראשונה. וכן כתב הרמ"א: 'והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש'. ואמנם, מדברי הרמ"א משמע שאם היינות שווים, בודאי עדיף לקחת יין שאינו מבושל ואין בו שום תוספת שאין בו מחלוקת ומהני לכולי עלמא, ודבריו הם מדברי האגור (סי' שפא). וכן דקדק במשנה ברורה (סי' כג).

אם יין מבושל אינן נעשה של נסך

והנה רבים מבשלים את היין כדי למנוע חשש של יין נסך, וזאת על פי המבואר במסכת עבודה זרה (ז). שיין מבושל אינו נאסר במגע גוי. וכן נפסק ברמב"ם (מאכלות אסורות פרק י"א הלכה ט). ובגדר ה'פסטור' האם הוא נחשב בישול או לא, ראה בהמשך הדברים.

אלא שצריך להבין ענין זה עצמו, דלכאורה הוא תרתי דסתרי, כי אם על ידי בישול היין הרי זה מגרע מחשיבות היין שעל ידי זה אינו נהיה יין נסך במגע הגוי, א"כ אמאי יהיה נחשב ליין מעולה לענין קידוש, וכמו שבאמת סברו בזה הגאונים וממילא אינו ראוי גם לקידוש, כיון שאינו נחשב ליין. אמנם, יש מבארים הטעם שאינו נעשה יין נסך באופן שונה, משום שגם עוברי ע"ז בעבר לא היו מנסכים לעבודה זרה יין מבושל, מפני שלא היה זה כבוד בעיניהם, ולפיכך חז"ל לא הכלילו יין מבושל בגזירה שאסרה את 'סתם יינם' של גוים. ולפיכך אם גוי נגע ביין מבושל, לא נפסל היין. ועל כן, היהודים שחיו בגלות בין העמים ובבתיהם היו אורחים ומשרתים לא-יהודיים, העדיפו לבשל את היין שהיה בביתם בכדי להגן עליו, כך שגם אם גוי יגע בו, היין לא ייפסל. נמצא שטעמו של היין נחשב ליין, מ"מ לא שייך בו דיני יין נסך משום שלא היו נוהגים לנסכו לעכו"ם.

והרשב"א (תורת הבית הארוך, בית ה שער ג, ב) כתב, שלא גזרו אלא בסתם יין ששמו עליו וטעמו כטעם יין, אולם כאשר נשתנה שמו או טעמו, לא גזרו בו, ולפיכך חומץ ויין מבושל לא נאסרו כיון שנשתנו בשמם ובטעמם, ועוד שמשום כך גם הגוים אינם מנסכים יין זה. וכן ביאר במשמרת הבית (שם) שהמבושל נשתנה שמו וטעמו קצת. וכדבריו כתב המאירי (כט: ד"ה לא) שכל שהוא מבושל עד שנשתנה טעמו מכמות שהיה מחמת בישולו, או ריחו, או צבעו, שכל שנשתנה בטל חינו ואין חיבת ניסוך עליו.

והריטב"א (ע"ז כט: ד"ה אמר רב חסדא) כתב באופן אחר, שאף על פי שאמרו יין מבושל אין בו משום מגע עכו"ם ואינו נאסר משום יין נסך, מכל מקום שם יין ודאי עליו בין לענין קידוש בין לענין ברכה שמברכים עליו בורא פרי הגפן, ורק לענין איסור נסך לא גזרו עליו, מפני שאין רגילים לשתות ממנו אלא דרך תענוג ודבר מועט ולפרקים ואינו מצוי אצל הכל, ולפיכך לא היה בכלל גזירה ועמד בהיתרו. ע"כ. וכ"כ הרא"ש (ע"ז פ"ב סי' יג) דלפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן.

ומעתה מיושב כיצד אנו תופסים את החבל משני הקצוות, שמצד אחד אנו אומרים שיין מבושל אינו בכלל גזירת יין נסך, ואפי' הכי הוא יין לקדש עליו, כי אמנם יין מבושל שונה מיין רגיל, ולכן אינו מצוי ולא גזרו בו, או שמחמת שהוא שונה מיין רגיל גם הגוים אינם מנסכים אותו, אבל בוודאי הוא סוג יין להיות כשר לקידוש.

אך ברמב"ם (מאכלות אסורות פרק י"א הלכה ט) מפורש הטעם כי לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסך על גבי המזבח, ומטעם זה כתב (שם הלכה ז) שגם יין שיש בו מעט דבש או שאור מאחר שהתורה אסרה לנסך ע"ג המזבח לא גזרו בו משום יין נסך, אבל הראשונים (תורת הבית שם, הריטב"א שם) כבר הקשו עליו דמה לי בכך, והרי הגוים כן מנסכים יין שיש בו שאור ודבש. ולפי דבריו, גם הטעם שיין מבושל אינו נאסר במגע גוי, הוא משום שאין הוא ראוי להתנסך ע"ג המזבח.

שתי הגזירות שיש על יין הגוי

אמנם הרמב"ם הביא עוד (מאכלות אסורות פ"א ה"ט) בענין גזירות חכמים משום חתנות בנותיהם, שאסרו לשתות עמהן אף במקום שאין חשש ליין נסך, כגון אם שותה במסיבת גוים, או שהוא יין מבושל שאינו נאסר בניסוך, או שהיה שותה מכלי עצמו בלבד, מכל מקום כיון שהוא במסיבה אחת עמהם ורובם גוים, אסרו לשתות היין. ומתבאר מדבריו שהיתה גזירה נוספת גם במקום שאין חשש ניסוך, דמ"מ אסרו משום חתנות.

ועיין בכסף משנה (מאכלות אסורות פ"א ה"ח) שכתב בביאור דעת הרמב"ם את דברי הרשב"א ששתי גזירות הן, ועיקר הגזירה על השתיה היתה משום בנותיהן, והוסיפו איסור שני על ההנאה משום ניסוך, ונפקא מינה שאף גוי שאינו מנסך יין לעבודה זרה, כגון גר תושב, יינו אסור בשתייה ומותר בהנאה. אלא שמדברי הרמב"ם (שם פ"א ה"ט) משמע שעיקר האיסור הראשון היה משום חשש ניסוך, ואף בשתייה לא הוצרכו לגזור משום חתנות, ולפי"ז לא מצינו גזירת חתנות אלא על שתייה במסיבתם, ולא על שתיית יין בבית ישראל, אף שהיה של גוי.

מדוע לא פסק המחבר כהר"ף והרמב"ם שאין מקדשים על יין מבושל

אכן, באמת רבים נתקשו, כיצד יתכן שהמחבר שדרכו לפסוק בכל מקום כשניים משלושת עמודי ההוראה, לא פסק בזה כהר"ף והרמב"ם שהסכימו להגאונים שיין מבושל אינו ראוי לקידוש. ואכן בשו"ת יחוות דעת (חלק ב סימן לה) כתב בתחילה כי נראה שלא ראה לדברי תשובת הר"ף שנדפסו רק לאחר זמן, ואילו היה רואה היה מחמיר כשיתם. אלא ששוב הביא לדברי התשב"ץ המובאים לעיל, שיין מפוסטר שנתבשל ולא נשתנה טעמו לכולי עלמא מהני, ועד דן מצדדים אחרים שהלכה כמנהג. והנה בשו"ת פנים מאירות (חלק ג סימן כא) הקשה שאלה דומה מפני מה פסק המחבר כדעת

הראשונים לברך על יין מבושל ברכת פרי הגפן, ולא חשש לסברת גאוני עולם הרמב"ם והגאונים שכתבו שיש לברך על יין מבושל שהכל, ובפרט שידוע שבכל מקום מספק מברכים ברכת שהכל שהיא ברכה כוללת יותר. ותירץ, שהטעם משום שאף לדברי החולקים, בדיעבד אם בירך על היין מבושל בורא פרי הגפן, ולאחריו ברכת מעין שלש, יצא. וכמו שפסק כיוצא בזה בשלחן ערוך (סימן רח סעיף טו), שאם בירך בדיעבד על הענבים בורא פרי הגפן, או שבירך לאחריהם על הגפן יצא. והוא הדין לכאן. ע"ש. וכן כתב מהר"ם שיק (אורח חיים סימן פד), והוכיח כן מדברי המגן אברהם (סימן רו סק"א).

ואת עיקר השאלה על פסק המחבר מדוע לא פסק כשנים מתוך שלושה עמודי הוראה, יש ליישב כי הכרעת האחרונים והמנהג היה להכשיר יין מבושל, ומשום שטעמו טוב, ומשום שברושלמי מבואר שהוא כשר לקידוש, וכמו שכתב הבית יוסף (סימן רב) בהדיא שזה טעם הכרעתו שלא כהרמב"ם, ולכן נראה שגם אילו היה רואה לתשובת הר"ף לא היה מכריע נגד המנהג ונגד כל אחרוני הראשונים.

(וגם בעיקר היחוס של התשובה להר"ף, כבר העירו שיש ריעוותא כי לא מצאנו בראשונים שהרבו לדבר בנידון שיביאו תשובה מהר"ף).

דעת הסוברים שהגאונים פסלו דווקא יין שנתבשל הרבה

וכבר נתבאר דעת התשב"ץ (חלק א סימן פה) שכתב שאפשר שאף הגאונים שאמרו שאין מקדשים על יין מבושל, ואין מברכים עליו בורא פרי הגפן, לא אמרו כן אלא על יין שנתבשל הרבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר עליו שם יין, ובודאי שבוה הדין עמהם, אבל יין שנתבשל מעט, ולא נשתנה בטעמו וריחו, שם יין עליו, ומקדשים עליו ומברכים עליו בורא פרי הגפן.

וכעין זה כתב המאירי (עבודה זרה כט: ד"ה לא הוזכר), לגבי יין נסך, בהכרעת הגדר מתי נחשב ליין מבושל, שלא אמרו שיין מבושל אין בו משום ניסוך, אלא שבישלו כל כך עד שנשתנה טעמו וריחו מכמות שהיה, ומכיון שבטל חינו אין חיבת ניסוך עליו. [אמנם בשם הרמב"ם כתב המאירי (ב"ב קז. ד"ה יין מבושל) שדי בכל שנתבשל באש אפי' הפסול נשתנה טעמו כדי לתת לו דין יין מבושל הפסול לקידוש, ונראה שדייק זאת מלשון הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח (פרק ו הלכה ט וראה שם שיש גירסאות שונות), ודלא רבינו מנוח (חמץ ומצה פרק ז סוף הלכה ז) בדעת הרמב"ם שדווקא אם נשתנה טעמו].

וכדעת התשב"ץ שיין מבושל משיבין כן סברו פוסקים רבים, אספם בשו"ת יחוות דעת (חלק ב סימן לה), והעלה כי אפילו שהיה ראוי לחשוש לדעת הרמב"ם הר"ף והגאונים מאחר שכל הכרעת הבית יוסף משום שלא ראה לתשובת הר"ף, מאחר ואחרונים רבים כתבו שרק כאשר נשתנה טעם היין לכעין דבש אסור, ביין מבושל קצת שכמעט ולא נשתנה טעמו, וכל שכן יין שעבר הליך פסטור ולא נשתנה טעמו, אינו בכלל יין מבושל וכשר לקידוש.

דעת המשנ"ב כי הנידון תלוי האם יין מבושל גורע באיכותו

המשנה ברורה (סימן רעב ס"ק יט) מבאר טעמם של המתירים לקדש ביין מבושל, משום שהבישול אינו גורע מאיכות היין ולכן מותר לקדש עליו, ואילו האוסרים סוברים כי הבישול פוגם באיכות. שאין הטעם משום שאינו ראוי למזבח וכדין יין קונדיטון, אלא משום שיין מבושל השתנה לגריעותא.

וכבר נתבאר לעיל כי הראב"ה (פסחים סי' תג) כתב

המשך מעמ' ג'

בגדר היסח הדעת וחסרון שמיעה / קריאה של תבה במגילה

בבוקרו של יום הפורים התכונן שמוליק לכל מצוות היום: קריאת המגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות איש לרעהו, ומשתה ושמחה. הוא קם מוקדם הניח תפילין והתפלל שחרית, בהגיעו לקריאת המגילה ידע שיש את החובה לכוון / לשמוע כל מילה לכן התרכז חזק, אך משום מה לאחר שגמרו לקרא החלו לנקר בו חששות אם כיון כראוי, עד שאף נזכר כי באמצע הקריאה הררה במחשבתו למי עליו ליתן משלוח מנות מיד לאחר התפילה... מיד פנה למורה הוראה האם עליו לשמוע שוב או להשלים את חלק הקריאה שבה חשב על דברים אחרים?

תשובה: מובא בשו"ע (סימן תר"צ סעיף יד) הקורא את המגילה צריך שיכון להוציא השומע וצריך שיכון השומע לצאת. בשנה ברורה (ס"ו) כתב שזה לעכובא הוא אפילו בדיעבד, וצריך השומע להאזין ולשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא. ואם חסר הקורא אפי' תבה אחת, וכן אם השומע חסר תבה אחת לשמוע לא יצאו וצריך לחזור. הנלמד מזה, שיש חובה גם לשמוע כל תבה ותבה בריכוז מלא. החיי אדם כתב שאם התיבה שהחסיר, לא מפסידה את הקריאה דמינו שלא משנה את המשמעות חוזר לקרוא שוב אבל ללא ברכה.

הביה"ל (שם ד"ה אין מדקדקין) כתב שאם חסר איזה תבה בקריאה או בשמיעה חוזר ומברך בכל גווני. ומשו"ת להורות נתן נראה שמקרה זה שהסיח דעתו לא גרע מקראה סירוגין או למפרע שמתחיל רק ממקום שדילג וקורא על הסדר ללא ברכה. וע"פ זה נראה שכל שיטת הביה"ל שחוזר לראש ומברך זה רק במקרה שסיים את הקריאה והסיח דעתו לגמרי, ופירש צורה אינה נחשבת הפסקה והיסח דעת ובפרט אם הוא מענייני המגילה. אבל אם שם לב לחסרון באמצע הקריאה חוזר למקום שדילג ולא ברכה ולעניינינו לגבי מחשבה שפונה לדברים אחרים.

עוד כתב הביה"ל בשם המג"א - "אבל אם שמע ולא כיוון בכל תיבה יצא" והסבירו הלבושי שרד ש"לא כיון" שכתב פירושו לכוון את הפירוש של המילים אבל אם חשב באמצע על דברים אחרים אף שבפועל שמע אבל לא נחשב כשמעה כדי לצאת ידי חובה.

כדי למנוח / לפתור את בעיות הנ"ל - כתב המשנה ברורה (סי' תר"ץ סק"ו) בשם הפרי מגדים, שנכון הוא שיהיה לכל אחד לפניו מגילה כשרה על קלף כדי שיוכל על כל מילה חסרה להשלים מייד כפי שיש רבים שלא שומעים את המילה "המן" בגלל מנהג ההכאות (כמ"ש במשני"ב סי' תרפ"ט סק"ט) ובכך ודאי יוצא יד"ח, במקרה שקורא יחד עם בעל קורא מתוך מגילה כשרה שלפניו אין מה לחשוש.

העולה לדינא:

יש חוב לשמוע ולא להסיח דעת בכל תיבה. במידה והחסיר אפילו תיבה אחת חייב לחזור ולהשלים. ובהסיח מחשבתו - מומלץ לקרוא מתוך מגילה כשרה, ובשו"ת ארץ צבי (סי' מה) כתב שאם עוקב מתוך חומש מספיק כשומע.

ואם כן לכאורה אין מפוסטר עומד במחלוקת הראשונים, ואין בו את הכרעת האחרונים להכשיר משום שטעמו אינו נפגם רק משתבח, אך יותר נראה לחלק בין יין מבושל ואפי' לזמן קצר עד שירתח ובין יין שעבר הליך פסטור, כי ההליך האיטי של הבישול הוא שגורם את עיקר הנוק לאיכות היין, ולשם כך חידשו הליך חימום קצר ביותר שבתוך דקות ספורות ממש מביאים את היין לחימום הנצרך כדי לעצור הליכי תסיסה וחימוץ, ומיד מקררים אותו בחזרה כדי לעצור את הליך החימום, מהירות הפסטור גורמת שהפגיעה באיכות היין אינה ניכרת לאדם שאינו בקי ביין, והגם שיין איכותי אינו מפוסטר, גם אין לומר שיין מפוסטר איבד שם יין, ונראה שמציאות זו היא שהביאה לכך שרוב הציבור אינו מדקדק בזה ומקדשים גם על יין מפוסטר.

ובאמת שבגלל בעיית הכשרות שיש ביינות הלא מבושלים, במקומות שיש בהם גויים, אדרבה מקפידים לקדש דוקא על יין מבושל. שהרי כידוע יין נסך הוא לא רק בגוי, אלא גם ביהודי מומר המחלל שבת. ולכן חוששים רבים ומעדיפים לקדש על יין מבושל, אע"פ שהוא פחות מהודר מיין שאינו מבושל. ועכ"פ, יתכן שאם נמצאים בין יהודים שומרי תורה ומצוות, בודאי יש הידור יותר לקדש על יין שאינו מבושל וכן שאין בו שום תוספת. וזהו דבר לא מצוי בין מתוק. שהרי אם התסיסה נעשתה עד תום, אין מצב בדרך כלל למתיקות טבעית ביין, ואם היא לא נעשתה עד הסוף, השאלה היא באיזה אופן עצרו את התסיסה.

ועוד נראה שכל החיסרון הוא ביין מפוסטר שאין טעמו שלם כמו ביין שאינו מפוסטר, אבל אלו שמקדשים על מיץ ענבים, הרי סתם מיץ ענבים הוא מפוסטר כי לא ניתן להחזיק מיץ ענבים בלי הליך שימור, ולא ניתן לומר שמיץ ענבים מפוסטר איבד את שמו, שהרי מציאות המוצר של מיץ ענבים הוא לאחר הליך שימור זה טעמו הרגיל לחיך של בני אדם.

והנה יש שרוצים להדר לצאת ידי חובה בקידוש גם לפי שיטת הרמב"ם שסובר שיין מבושל ויין מתוק אינו כשר לקידוש, וסובר שיין הכשר לקידוש הוא רק יין שראוי גם לנסכו על גבי המזבח, הגם שאינו נפסק כן להלכה, ולדידם יש לברר כל ענין הבישול, וגם כל ענין התוספות שמכניסים ביין אם לשימור היין אם מסיבות אחרות, אם יש בהם גריעותא אם לאו, וכללו של דבר, אם הם ראויים לנסך ע"ג המזבח או לא. [המשך התשובה לברר בענין ביסולפיט כמובא בשאלה בראש הדברים, ובאופן תהליך ייצור היינות בזמנינו הם נחשבים יינות מבושלים מחמת הפסטור, ואת ההכרעה להלכה. בגליון הבא.]

כדבר פשוט שהיין משנתה לגריעותא, אלא שכתב שאפי' הכי כשר ולא יצא מכלל יין, ולעומת זאת בתשב"ץ (ח"א סי' פה) כתב כי הדבר נראה לעין שיין מבושל משביח, ובספר שבלי הלקט (ס"ה) כתב שיש שאוהבים יין מבושל מיין חי, ויש שאוהבים יין חי מיין מבושל, והכל לפי מה שהוא אדם, ובספר האגור (סי' תפ"א) מבואר שיש יין מבושל שטוב מיין שאינו מבושל, ויש ההפך. ומתוך דברי הראשונים ניכר שהמציאות הייתה שונה במקומות השונים. לפי זה, היה מקום לומר, כי בזמנו של הרמב"ם הבישול אכן פגם ביין, ואילו המחבר ודעימיה ובכל התקופות הבאות, סברו כי הבישול אינו מגרע מאיכות היין, וממילא אין סיבה לאסור לקדש על יין מבושל. וכ"כ העטרה צבי (שם סי' ק"ח) שאוסרים סברו שיין מבושל משנתה לרעיוותא, ושהמנהג לקדש עליו הואיל דאנו רואין בעין שמשנתה למעליותא.

האם בזמן הזה שיין מבושל נחשב לחיסרון באיכות משנתה הדין

מבחינה מקצועית במשך הבישול יין מאבד מהכוהל שבו, וגם איכות הטעמים והריחות שבו נפגמים, ולעומת זאת טעם היין נעשה מרוכז יותר ומתוק יותר, וכיון שיש קושי לומר שהראשונים נחלקו במציאות הדברים, קצת נראה לומר שבארצות שמזג האוויר קר והיין משתמר באיכות גבוהה הבישול פגם בטעם, ובארצות החמות והלחות שהיין לא השתמר באיכות גבוהה, הבישול הועיל ליין לעמעם חמיצות וטעמים שנפגמו ביין, ואם הוסיפו בבישול דבש ותבלינים שהשביחו את היין בטעמים נוספים בוודאי שהיה זה נחשב כי היין השביח.

ואם כן לכאורה מאחר ובזמן הזה היינות באיכות גבוהה, ולכן יין מבושל נחשב היום ליין באיכות ירודה, יש לדון שמא לכולי עלמא יש לפסול יין מבושל מקידוש שהרי הוא יין שהשתנה לגריעותא, ואמנם הראב"ה כתב דהגם שיין מבושל משנתה לרעיוותא אם כל זה אכתי נחשב ליין וכשר לקידוש, אבל למבואר במשנה ברורה שטעם המכשירים משום שהיין משנתה לטובה וכמו שכתבו המגיד משנה הריב"ש והתשב"ץ, הרי היינות המפוסטרים משתנים לרעה ולא לטובה.

נמצא שיינות מבושלים שנשתנו לרעה עומדים במחלוקת הראשונים, בעלי התוס' הכשירו לקידוש ולא פירשו משום שהשתבח וקצת נראה לומר שטעמם כמו שכתב הראב"ה ש"עכ"פ שם יין עליהם, והגאונים נחלקו שכל יין שעבר בישול מיד נפגם בטעמו ואינו ראוי לקידוש, והכרעת האחרונים שהכשירו יין מבושל נגד דעת הגאונים משום שלא נפגם טעמו ואדרבה השתבח.

מתנות לאביונים ע"י קופת הצדקה השכונתית

שלחם, יעשו בו חתינות וקניינים, וא"כ בנד"ד הרי אין לו עדות שתרם סכום מסוים, ואם יתבענו בחזרה לא יוכל להוציא בדיינים, א"כ כיצד אפשר לתת את זה עבורו במתנות לאביונים.

ולגופה של קושיא נראה שכל זמן שעושה המפקיד עם הפקדון את מה שמצווה לו בעה"ב ליכא נפק"מ במה שאין הממון יוצא בדיינים, דרק אם משנה מדעתו הוא גולן וקניני הגזילה מפריעם לנתינה להתייחס לבעה"ב, אבל כל זמן שעושה מה שבדעת הבעלים ליכא חסרון בזה, וראיות מפורשות לזה ממשניות דשקלים ואכמ"ל, (וראה בקובץ בית אהרן וישראל אדר תשפ"ה מאמר מהרב דוד בריזל באריכות בנידון זה, ואינו תחת ידי כתת), אבל עצה זו אינה פרקטית דקשה להתעסק רק במזומן בקיום מצוה זו.

הצעה ג': הג"ר הרשל רוטנברג שליט"א הציע שגבאי הצדקה יתן לעניים את המתנות בפורים ומדין עבד כנעני יעלה למצוות התורמים, דהיינו כמו שא"י לגבי נתינת הבעל לאשה פרוטה לקידושין שיכול אדם אחר לתת את הכסף ולומר לה הילך מנה והתקדשי לפלוני, וכמו"כ לגבי נתינת לוקח למוכר פרוטה לקנין שיכול אחר לתת את הפרוטה וייקנה תמורתה ללוקח, (ח"מ ק"צ סעי' ד') ודין זה נלמד ממה שעבד כנעני שאין לו ממון לקנות את עצמו ולהשתחרר מאדונו יוכל אחר לתת לאדון את הכסף עבורו והוא משתחרר בנתינה וקונה את עצמו. וכמו"כ בנידון דידן יתן הגבאי צדקה את המעות לעניים ויעלה המצווה לתורמים כאילו הם נתנו. (דבר זה יכול לעשות עבור כל אחד שבעולם, דהיינו לתת לעניים עבור מי שיחפץ ויצא בזה יד"ח כמובן אם נתרצה בכך ולא שיקיים עבורו את המצוות בעל כרחו, אך אין לזבאי רשות לעשות זאת מכספי הקופה רק עבור התורמים שנתנו לו מראש מעות עבור זה).

אמנם כדי שיועיל דבר זה יש לדון ביסוד הדין של עבד כנעני האם התחדש רק שהתמורה של הכסף יכולה להועיל לאחר, דהיינו שבמקום שהמוכר שקיבל את המעות יקנה את תמורתם לנותן, הוא מקנה את התמורה לאחר. וכמו"כ בקידושין, האשה מקדשת את עצמה בתמורה לפרוטה שמקבלת למי שנתן לה אותה, והתחדש בדין עבד כנעני שיכולה לשעבד את עצמה תמורת הכסף שקיבלה מראובן לשמעון. ואם כך הם פני הדברים, לא יתכן שזה יועיל גם במצוות, שראובן יתן כסף לצדקה וזכות המצווה תעלה לאדם אחר. וכך הם פשטות הדברים וכן נראה שלמד החידה"ר בס"י קצה לגבי קנין סודר שלא יועיל ע"י נתינת אחר, וכן למד האמרי בינה (פדה"ב סי' ג') לגבי פדיון הן שלא יועיל נתינת אחד ה' סלעים לכהן עבור פדיון בכור של אחר, כיון שהנתינה צריכה להיות ע"י האב, וא"כ גם מתנות לאביונים אי אפשר לקיים באופן זה.

אבל החזון איש (יורה דעה סי' קל"ה) כתב לחדש שבדין עבד כנעני התחדש שנתינתו כנתינתו, דהיינו כביכול הנותן את פרוטת הקידושין לאשה הקנה זאת עבור הבעל וכאילו הבעל נתן את הפרוטה לאשה, (ואפשר שזה מהני מדין שליחות וזכיה שאשה זוכה את הפרוטה מהנותן עבור הבעל ושוב כאילו מקבלת אותה מהבעל להתחדש בה). וא"כ גם במתנות לאביונים הגבאי צדקה יכול לתת עבור התורמים מדין עבד כנעני דנתינתו כנתינת התורמים, (וכדלעיל שנותן לעניים כסף שיזכו עבור התורמים ושוב כאילו התורמים עצמם נתנו לעניים).

ובעצה זו יכול להואיל גם עבור אשתו ובני ביתו הגדולים של התורם שגם עבורם יתן הגבאי צדקה, ואין צריכות נשים ובנות לתת מתנות לאביונים בעצמם משום שיוצאות יד"ח בזה.

אמנם עצה זו וכן עצה א' תלוים בדין ברירה. ידידע שנחלקו האם יש ברירה או לא וקיי"ל שבדאורייתא מחמירים שאין ברירה ורק דרבנן סמכינן על ברירה, ומתנות לאביונים שיהו מצוה מדין קבלה יש סתירות במשנ"ב אם לדונה כדאורייתא או כדרבנן. וגם אם נדון מתנות לאביונים כדרבנן עדיין מצאנו ברבינו יונתן (עירובין כ: מדפי הרי"ף) שכל המוח' אם יש ברירה היא רק באופן שלכסוף אכן יתברר בפועל ממש, כגון שותה מחבית יין ומפריש ממנה תרומות ומעשרות ממה שישאר בסוף, ולבסוף אכן נשאר יין בחבית שאפשר לומר שהוברר למפרע שזה התרו"מ, אבל באופן שבסוף פקעה החבית וכדו' ליכא למ"ד שיש ברירה. וכע"ז כתב ברוך טעם (בהגהותיו על שו"ע אב"ז סי' קכ"ט על הב"ש בס"ק ל"ח) לגבי ספק בגט שאם לעולם לא יתברר לכו"ע אין ברירה. וא"כ במתנות לאביונים שלעולם לא עתיד להתברר מי נתן למי, לכאורה אין ברירה, ולא יוצא ידי חובה בנתינה ע"י קופת צדקה.

אך מאידך במס' מנחות דף עח: מפורש שיכול להקדיש ארבעים חלות תודה מתוך שמונים, ומקשים תוס' (ד"ה לקדשו) שהרי ר' יוחנן לית ליה ברירה, ומתמצים שכיון שקדשי כל היכי דאיתניהו כלפי שמאי גליא, אבל לדידן לעולם לא יתברר, לכו"ע יש ברירה. הרי שאדרבא במקום שלעולם לא יתברר מי נתן מזה, וכמו בנידון של מתנות לאביונים, לכו"ע יש ברירה.

העולה לדינא:

כיון שכל אחת מההצעות תלויה במחלוקות וספיקות, וכל אחת גם סותרת את חברתה, שהרי אם המעות פקדון ביד הגבאי אין לו זכות להקנות זאת לתורמים, ואם עושה זיכוי ע"י אחר לא נותן מדין עבד כנעני, וכיון שצריך שיהיה דעת הגבאי ברורה מה מתכנן לעשות ולהודיע זאת מראש לתורמים שגם הם בנתינתם יכוונו לעצה אחת, ואין גוף שמפקח על כך שנעשה כדיון, על כן מהנכון שלא לסמוך על נתינת מתנות לאביונים דרך קופת הצדקה בלבד, אלא ראוי לתת ב' מתנות חשבות לב' עניים ביום הפורים בעצמו.

הגמרא במגילה דף ז' לומדת מהכתוב 'ומתנות לאביונים' שחובה לתת בימי הפורים ב' מתנות לב' אביונים, וכך נפסק להלכה בשו"ע (סי' תרצ"ד סעי' א'). ודעת הריטב"א המובאת במשנה ברורה שם שמעיקר הדין מספיק לתת פרוטה אחת לכל עני, אך כתבו הפוסקים שבזמנינו שאין ערך לפרוטה אין יוצאים יד"ח אלא בנתינה חשובה, ומשמעות הגמרא שמטרת המצוה היא בכדי שיהיה לאביונים כיצד לקיים את מצוות היום 'משתה' ושמחה' בהידור, ונחלקו האם יש לתת כ 5-10 ש"ח לכל אביון שזה עלות ארוחת בוקר פשוטה של לחמניה ולבן וכדו', או שיש לתת כ 50 ש"ח לכל אביון שזה בערך עלות מנה בסעודה. (ראה משנ"ב במהדרות דרשו סי' תרצ"ג הערה 5 שהביאו את דעות הגרי"ש אלישיב והגרי"ש וואנר זצ"ל בזה). בשנים האחרונות התפתח שבמקום שכל אחד יחזר אחר 'אביון מהודר', קופת הצדקה השכונתית והקהילתית שעוקבים ממילא אחר המצב הפיננסי של כאו"א מרכזים רשימה של עניים עבורם הם אוספים מעות מתנות לאביונים מבעוד יום, ומחלקים להם 'בו ביום' את הכספים כדי לצאת בזה ידי חובת המצוה. וכמו שהאריכו הפוסקים שביד העני לעשות עם הכסף ככל שיחפשו ואף לכסות בזה חובות וכדו' או להכין מזה את צרכי חג הפסח הבעל"ט בהרחבה ויוצאים בזה ידי חובת מתנות לאביונים ככל שהגיעו המעות ליד העני ביום הפורים.

אך כיון שצרכי עמך מרובים, בפשטות כל הכסף שנותן לקופת הצדקה מתחלק בשוה לכל רשימת העניים, וא"כ בדר"כ יוצא שכל עני ועני מקבל פחות משיעור נתינה חשוב, וא"כ הנותן לא יוצא ידי חובתו בנתינה זו, מה גם שהקופות ממריצות את התורמים לתרום קודם ימי הפורים ובכל מיני ערוצי תשלום, אשראי העברות וכדו', וא"כ איך יוצא בזה ידי חובת מצוותו לתת 'בו ביום'.

בכדי להתמודד עם בעיות אלו העלו מס' הצעות, ונדון בהם:

הצעה א': יש שהציעו שביום הפורים יקח הגבאי סכום כסף מזומן גדול, ויכין מעטפות עם שטרות עבור האביונים, ויזכה את המעטפות ע"י אחר עבור כלל התורמים שתרמו מבעוד מועד לקופה, בסך של לא יותר מחמישים ש"ח בכל מעטפה לכל תורם, ואח"כ יתנו את הכסף לעניים בשליחות התורמים שזכו עבורם.

אמנם זה היה טוב בזמן שהיו מחלקים לעניים שטרות כסף, אזי אף אם התורם תרם מראש בראשי והעברה בנקאית וכדו' הרי הגבאי הקנה עבורו שטרות ממש בכדי לחלקם, אמנם אם נותנים לעניים צ'ק, בשלמא צ'ק פתוח דינו כשטר ממרנ"י שנקנה בהגבהה אבל צ'ק למוטב בלבד צריך כתיב ומסירה כדי להקנותו וא"כ אי אפשר לזכות לתורמים כעצה זו. אך ממילא קשה לצאת יד"ח בנתינת צ'ק כזה אם אין ניתן לפדות אותו למזומן בו ביום. אבל גם אם הקופה מבצעת העברת זהב ג'כ"ל יל"ע כיצד יקנו הגבאים את המעות עבור התורמים. עוד הערה יש בהצעה זו שהיא נכנסת לשאלה של ברירה, וכדיבואר לקמן.

הצעה ב': יש אומרים שהפתרון הוא לתת את הכסף בתורת פקדון לגבאי הצדקה אפי' קודם ימי הפורים, והגבאי יחלק לעניים מהמעות המופקדים בידו ביום הפורים בשליחות התורם, שהרי קיי"ל שפקדון המונח ביד השומר דינו שהוא ברשות בעלים לקניינים וכדו' וא"כ יכול התורם להפקיד מראש סכום ולשלוח את הגבאי לתת בשמו מדין שליח לעניים בפורים סך של חמישים ש"ח לכל עני ועני, והגדילו לעשות לפני מספר שנים ב'ועד הרבנים לעניני צדקה' שחילקו מערב פורים מעטפות בשני צבעים וכל אחד הכניס שטר לכל אחת מהמעטפות, וכל אביון קיבל מעטפות רק בצבע אחד, וכך ידע התורם בברור שהמאה שקל שתרם לא הלכו לאותו עני, כי שם מראש חמישים ש"ח במעטפה בצבע כחול וחמישים במעטפה בצבע אדום. בכך פתרו את הבעיה של הקנאה לתורמים שכן הכסף לא יצא מרשותם כלל, וכן את השאלה של ברירה שכן הדבר מבורר כל אחד נתן שטר מסויים והוא גופו מגיע לעני.

אבל הקשה על זה הגר"ד לנדוי שליט"א שהרי קיי"ל שפקדון הוי ברשות בעלים רק כל זמן שיש לבעליו שליטה עליו כשהוא יוצא בדיינים ויחזירוהו לבעליו עמו שטר או עדות, אבל אם אינו יוצא בדיינים אין נחשב הממון ברשותו וא"כ אינו יכול להחליף בזה קניינים

